

FR. KOCBEK:

Nekaj spominov na Zavezo.

Pred vsem poudarjam, da se je z ustanovitvijo Zaveze položil temelj jugoslovanski učiteljski organizaciji, ki je bila začetkom namenjena samo slovenskemu učiteljstvu, ker se je s poznejšo izpremembo pravil razširil delokrog Zaveze. Pri izpremembi pravil se je v dotični seji upravnega odbora izrekla bojazen, da vlada ne potrdi izpremenjenih pravil. Ta bojazen se ni uresničila. Popoln uspeh se z izpremembo pravil vendar ni dosegel, ker se dalmatinsko učiteljstvo ni priključilo naši stanovski organizaciji.

Pred 25. leti ustanovljena Zaveza je bilo šolsko dete, ki so ga z očetovsko ljubeznijo pestovali razni zastopniki upravnega odbora. Že v prvem letu so se odpovali predsednik, tajnik in blagajnik, tako da je drugi tajnik prinesel ostanke Zaveze na drugi občni zbor v Celje. Da se je sploh mogel vršiti drugi glavni zbor Zaveze, se imamo zahvaliti ravnatelju M. Neratu in nadučitelju Fr. Praprotniku, ki je kot podpredsednik vodil glavni zbor in imel tudi obširno predavanje. Za novega predsednika je bil izvoljen dr. T. Romih, ki je nekaj let uspešno vodil Zavezo. Vojskoval se je posebno dobro z dr. Mahničem, ki je neprestano napadal slovensko napredno učiteljstvo v »Rimskem Katoliku«. Tovariš Romih pa je bil z raznim drugim koristnim delom tako preobtožen, da ni mogel vseh svojih moči posvetiti naši Zavezi. Zato je bil na glavnem zboru v Kranju izvoljen predsednikom energični že rajni tovariš Ribnikar, ki je vrlo vodil Zavezo do svoje prerane smrti. Hotel je govoriti o slovenskem učiteljstvu na I. katoliškem shodu v Ljubljani, a ni dobil besede.

Kmalu na to se je priredil kot neka demonstracija »Svetčev banket« na starem strelišču v Ljubljani. Tu je govoril tudi Ribnikar kot predsednik Zaveze, in sicer tako stvarno in temperamentno, da se je vobče govorilo, da je bil njegov govor najboljši. In to je bilo velikega pomena, saj so bili med navzočo inteligenco zastopani razni stanovi, takorekoč cvet slovenskega naprednega razmišljanja.

O izvolitvi Ribnikarja predsednikom Zaveze naj še objavim nekaj iz takratne zakulisne agitacije. Upravni odbor se je prepričal, da je treba v predsedstvu Zaveze izpremembe. Dobri poznavalci takratnih razmer so se odločili, da povzdignejo na čit Ribnikarja. O tem so se dogovorili zlasti štajerski, goriški in tudi nekateri kranjski delegati. Meni je bila poverjena naloga, da ga vprašam, ako prevzame častno mesto. Ribnikar je sedel na čitalniškem vrtu v Kranju sam pri eni mizi. Pridružil sem se mu in ga po kratkem uvodu vprašal, ali sprejme predsedništvo Zaveze. Debelo me je pogledal in vprašal, ali se hočem z njim norčevati ali ka-li? Ko sem mu razložil, da je resen kandidat, je na zadnje rekel, da v slučaju izvolitve sprejme častno mesto. Tovariš dr. Romih je bil sicer nevoljen, ali je nazadnje spoznal, da je za uspešno vodstvo

Zaveze bila izprememba potrebna tem bolj, ker je bil, kakor že rečeno, dr. Romih na drugih toriških silno zaposlen.

Po smrti Ribnikarja si je izvolila Zaveza za svojega generala tovariša Luko Jelencu, ki neustrašeno vodi našo ladjo po politiško razburkanem valovju.

Uvodoma sem pozabil omeniti dejstvo, da se je z ustanovitvijo Zaveze jako povzdignila stanovska zavest in kolegialnost učiteljstva. Ustanovila so se krajevna učiteljska društva, koder jih še poprej ni bilo. Dobili so vsi okraji svojo takšno društvo. In tako se je polagoma strnilo vse slovensko učiteljstvo v močno organizacijo — falango — ki dela njegovemu organizatoričnemu talentu vso čast. O tem, da se je nekaj tovarišev odcepilo v »Slomškarijo«, ne maram pisati.

Jako važna je bila tudi preustrojitev naših stanovskih glasil 1. 1899. Pred ustanovitvijo Zaveze je izhajal »Popotnik« — glasilo naprednih slov. učiteljev in »Učiteljski Tovariš«, ki je bil tisti čas list — ne krop in ne voda. Oba lista sta bila takorekoč konkurenčna. Spominjam se, koliko je bilo dela v sejah upravnega odbora in pogajanj s »Slov. učit. društvom«, da je Zaveza sprejela tudi »Učit. Tovariš« v svojo last in oba lista tako preustrojila, da je postal »Popotnik« pedagoško-znanstven list, »Učiteljski Tovariš« pa šolsko-politiški list. S tako presnovno obeh listov smo vsestransko pridobili ali, recimo, poglobili svojo stanovsko organizacijo, na zunaj pa si povečali ugled.

Tudi »Jubilejska samopomoč«, ki jo slovensko učiteljstvo še veliko premalo uvaža, je dete Zaveze. Spominjam se doje debate o pravilih. Hotelo se je napraviti društvo s prav kompliciranim aparatom. Tako društvo bi kmalu izgubilo, saj še »Samopomoč« le vegetira. V tem oziru bo treba večjega zanimanja.

Naj še omenim nekaj podrobnosti o nekaterih glavnih zborovanjih. V naprej pa omenim, da je vlada mrko gledala ustanovitve Zaveze, kar sem opisal na drugem mestu. To škilavo gledanje na Zavezo se je pokazalo večkrat.

Leta 1899. se je sklicalo glavno zborovanje v Trst. Kolesaril sem z blagajnikom Luznarjem čez Predel po Goriški v solčno Gorico. Midva in tovariš Križman smo bili prvi člani upravnega odbora v Gorici, kjer smo zvedeli pretresljivo vest, da je zborovanje in banket Zaveze prepovedan. Vsi trije smo šli na c. kr. okrajno glavarstvo vprašati o vzklikih prepovedi. Sladak italijanski uradnik nam je v nemščini vedno govoril o neki »vis major«, trdeč, da ne smemo imeti banketa, nobenega zborovanja, zlasti ne kakega glasovanja. Ko smo mu povedali, da so namenjeni zborovalci že vsi na potovanju in o tem niso obveščeni, je vedno govoril svoj »vis major«. Jaz sem ga v nagajivosti vprašal, če bomo sploh smeli v Gorici kaj jesti in piti, kar nam je milostno dovolil. Posledica našega interveniranja je bila, da je stotinja vojaštva stala dve noči in en dan v »Bereitschaft«.

certni odsek je »Kralja Matjaža« moral odkloniti, ker je, četudi prelep, izredno težek, ter bi bil spričo nezadostnega števila vaj neizvedljiv.

»Moravska narodna«, besedilo Fran Kettejevo, je balada, ki jo je skladatelj osnoval že v predpretekli dobi, jo sedaj predelal ter ji dostavil figuriran koralni konec. Besedilo se naslanja na vsebino znane Križkovskega »Utopljenke«. Skladba je pisana skozinsko lahkotekokoče, vendar v novem duhu. Le konec je zaradi polifonske zgradbe precej kočljiv, a izredno dramatično učinkovit. Delo je skladatelj skiciral, ko Križkovskega »Utopljenke« še niti poznal ni, za to naj se sodi samo zase. —

Fanfaram podobno prične živahno v $\frac{2}{4}$ taktu ves zbor:

»Huda, huda vojska bo, kdo bo, kdo bo šel na njo?«

V $\frac{2}{4}$ taktu nadaljuje ljubko:

»Ktera ima ljubega, ljubega, prijaznega, bode reva jokala.«

V hitrejšem tempu doni naslednji del:

»Bože, tudi jaz bi šla, da imela bi doma oj, konjiča vranega, prelepo sedlanega, da bi sedla nanjega!«

Prijazno vprašuje moški zbor:

»Kaj bi, ljubica moja, kaj pa bi tam delala?«

Mešani zbor odgovarja:

»Ob Donavi stala bi, bele srajce prala bi, to bi, ljubček, delala.«

Drugi dan šele, ko je prinesel predsednik tovariš Luka Jelenc vest, da je samo zborovanje dovoljeno, je postalo v Šolskem domu živahno življenje — vrvene kakor v panju pred rojem.

Jako za zavezo opasno zborovanje se je vršilo 1. 1903 v Postojni, kar sem zvedel po znancih tam, Baron Hein, deželni predsednik kranjski, je že vse naročil, da se Zaveza takoj razpusti, ako bo ravnatelj Lapajne govoril o naznanjenih šolsko-politiških vprašanjih. Ker je upravni odbor o tem pravočasno zvedel, je v svoji seji ravnatelju Lapajnetu peruti pristregel, kakor je sam potem šaljivo omenil uvodom svojega govora.

Nekaj let pozneje sem se seznanil z umrlim g. okrajnim glavarjem Lapajnetom, ki je takrat služboval v Postojni. Vprašal sem ga, zakaj je poslal uradnika na zborovanje Zaveze, ki ni bil popolnoma več slovensčine. Rekel je, da se je obotavljal iti, ker se je sam zavedal, da ne zna dobro slovensčine. Lapajne mu je pa rekel: »Saj Vam ni treba znati.« Komentar si naj vsak misli sam.

S tem sem omenil nekaj spominov. Vsakdo mi bo pa verjel, da sem kot ustanovnik doživel 25letnico Zaveze, ki je bila z velikimi mukami porojena. Ob tej slovesnosti ji ključem kratko brez vseh fraz: Vivat, floreat, crescat!

Branimo svojo čast!

ANTE BEG:

Manjšinsko, t. j. narodno šolstvo med Slovenci.

To je poglavje, ki dela nam Slovencem sramoto. Imamo krasno orožje v obliki državnih zakonov, a ga puščamo rjaveti. Sploh se o manjšinskem šolstvu pri nas skoraj ne more govoriti. Tudi drugi slovanski narodi v Avstriji niso dosti na boljsem. Edino Čehi so se znali oprjeti svojih pravic, ter so si jih zagotovili v svojem deželnem zakonu.

Pojem manjšinske ali narodnostne šole je razložilo najvišje upravno sodišče s svojo razsodbo z dne 2. junija 1897, št. 10.786, sledeče: »Pod manjšinskimi šolami v smislu zakona z dne 25. junija 1890, št. 46, za Češko (žalibog le za Češko!) je po nameri postavodajalca razumevati tiste šole, ki naj se v mešanojezičnih občinah, v katerih je za javni šolski pouk preiskrbljivo le v enem jeziku, ustanove za šolsko potrebo drugojezičnih otrok.«

Slovenci si v svojih deželah nismo znali zagotoviti takih zakonov, zato se moramo opirati le na člen XIX. drž. osnovnih zakonov. Za naše dežele je merodajen glede ustanavljanja šol § 59. drž. šol. zak. z dne 2. aprila 1883, ki pravi: »Dolžnost, ustanavljati šole, uravnava deželno zakonodajstvo, držče se načela, da je vsekakor treba ustanoviti šolo povsod, kjer 1 uro naokolo po petletnem povprečju biva več nego 40 otrok, ki morajo več nego 4 km daleč hoditi v kako šolo.«

Tolažeče in proseče svari moški zbor:

»Beži, ljubica, domu, priporoči se Bogu!
Ko iz vojske prišel bom,
ženko vzamem te na dom,
ako da nebeški Bog!«

Zopet zadone fanfare kot v začetku:

»Sedmo leto je že tu,
a od njega ni glasu.«

Iz globine srca in iskreno vdano, pa obupno vzdihne ljubca:

»Ah, moj Bog, nebeški Bog,
kdaž bo konec teh nadlog?«

Zbor pripoveduje z dramatičnim izrazom:

»K Donavi bežala je,
Donavo vprašala je:
Ali si mi le čez pas,
ali višja, nego jaz,
da se v tebi potopim?«

Zbor, ponavljajoč temeljni glasbeni motiv, pripoveduje z velikim občutkom v krasnem figuriranem koralu:

»Njene bele so noge
peska se dotikale,
njene bele so roke
proti bregu segale,
njene črne kite so
po vodici plavale,
njene črne so oči
proti nebu gledale.«

Lepše kot s tem zborom Adamič ni mogel počastiti jubileja Zaveze in njenega pevskega zbora.

Ako spojimo ta zakon z zadnjim odstavkom člena XIX. drž. osn. zak., ki pravi: »V deželah, kjer biva več narodov, naj se javna učilišča ustanove tako, da se nudi vsaki narodnosti zadostnih sredstev, izobraževati se v svojem jeziku, ne da bi kdo bil prisiljen, učiti se drugega deželne jezika« — potem dobimo jasno pravico da smemo zahtevati manjšinsko, t. j. šolo z učnim jezikom manjšine.

Pravico, zahtevati tako šolo, pa imajo v prvi vrsti starši, oziroma varuhi šolo-obveznih otrok. To pravico nam je zagotovilo tudi najvišje drž. sodišče z odlokom dne 25. aprila 1877, ki se glasi: »Potom ustave je prebivalcem raznojezičnih krajev zajamčena nedotakljiva pravica zahtevati, da se na njihovih ljudskih šolah poučuje tudi v onem jeziku, ki je naroden, v kraju domač in materinski za večino prebivalstva.« — Pri tem ne odločujejo ne občine, ne krajni in okrajni šolski sveti, temveč predvsem starši, potem pa deželni šolski svet, ki izvrši take prošnje. Glasom jasnega zakona je brezpomembno, ako otroci prosilcev znajo drugi deželni jezik, da bi lahko pristostvovali pouku v tem tujem jeziku; brezpomembno je, ako so dosedaj obiskovali zasebno šolo z učnim jezikom novo zahtevane šole; brezpomembno je, ako so se starši pri ljudskem štetju vpisali za Nemce; brezpomembno je tudi, ako starši (prosilci) niso v dotično občino pristojni in da ne plačujejo nikalih občinskih doklad. Glavno je, da stanujejo v občini in da so državni občani.

Sedaj si pa oglejmo, kako se Slovenci poslužujejo svojih pravic! Že utrakvistične šole so madež za Slovence, ker takega nestvora skoraj ni pri nobenem drugem narodu. Pomisliti je treba, da so v obmejnih krajih na Štajerskem, posebno pa na Koroškem utrakvistične šole le po imenu, v resnici so grde ponemčevalke z nemškimi ali nemščurškimi učiteljstvom, ki ne nauči naših otrok niti slovenskega čitanja in pisanja. Najmanj, kar bi mogli in morali doseči, bi bilo, da se šole razdele v dva jezikovno različna oddelka. To so dosegli celo slovenski starši pred pragom pomembnega Maribora v Krčevini, kjer je sklenil krajni šolski svet iversti v šolo samo nemščino kot učni jezik, kar so slovenski starši preprečili ter dosegli slovenske vzporednice, Manjšinsko šolstvo v pravem pomenu besede imamo le tisto, ki ga vzdržuje Družba sv. Cirila in Metoda. Razen v Trstu, kjer je večino družbenega učiteljstva prevzela država, so ostale vse te manjšinske šole na ramah družbe, oziroma vseh Slovencev. Nemci so ustanovili s pomočjo »Schulvereina« nebroj svojih takozvanih manjšinskih šol, posebno na Štajerskem, a vzdrževati jih je treba le par let, potem pa jih prevzame dežela.

V Ljubljani mora vzdrževati mesto Nemcem dve manjšinski ljudski šoli, med tema petrazredno deško ljudsko šolo, ki jo je obiskovalo letoš le 88 nemških dečkov. Slovensko manjšinsko šolo imamo na Kranjskem le v Dragi na Kočevskem,

Nekaj črtic o skladateljih, zastopanih v vzporedju tega koncerta.

Mili Balakirew, roj. 1. 1837. v Nižjem Novgorodu je bil odličen ruski pianist in sodobnik slavnega ruskega virtuoza Antona Rubinstejna. Kot komponist je bil odločen zagovornik in pospešitelj narodnega duha v glasbi in nasprotnik vseh tujih vplivov, osobito nemškega, na domačo glasbo. Kot tak je postal jako važen činitelj v razvoju ruske glasbe s pristnim narodnim značajem. Bil je ustanovitelj in ravnatelj glasbene šole v Peterburgu. Od 1867—1870 je bil nastavljen kot dirigent ruskega glasbenega društva in, od 1. 1883—1895 kot dirigent dvorne pevske kapele. Balakirew ima mnogo zaslug za zbiranje ruske narodne pesmi in je 1. 1866, tudi izdal zbirko takih pesmi. Njegove skladbe so med nami malo znane, med Rusi pa zavzema na koncertnem odru odlično mesto.

Njegova orientalska fantazija »Islamey« je zgrajena na jako markantnem triolskem motivu. V vednem variriranju tega motiva jo razvija v blestečem klavirskem stavku do mogočnega skupa prvega dela. — Drugi del fantazije prične z novim, mirnim motivom, ki se vzpne v krasnem, melodioznem stavku do mogočne višine, kjer se nam v uprav orkestralnem blesku pokaže drugi motiv. Zmagovito se preljuje veličastni melodični tok zopet v motiv prvega dela. Tu pride delna ponovitev 1. dela, toda še z večjim stopnjevanjem, nakar se povzpne skladba v močnem stopnjevanju v zadnji del, poln veličastnega zmagoslavja.

Henrik Wieniawski, ruski violinist, je bil rojen 1835 v Lublinu. Po dovršitvi svojih študij na pariškem konservatoriju

In kaj naj rečemo o narodni »Gozdnič je že zelen«? Nam se zdi, da je to pristna narodna žalna pesem, ki se je tudi že parkrat pela pri pogrebu. Posebno lepi in do srca segajoči sta 3. in 4. kitica, ki jima je skladatelj O. Dev s priprosto in ne pretežno, pa prekrasno harmonizacijo nadel nekako črno — žalno obliko.

Kdor se hoče torej naslanjati z različnimi do srca segajočimi občutki našega naroda, ki se porajajo v pesmi, pridi in poslušaj jih! Ne bo mu žal!

Moški zbor »Dan slovenski« je skladatelj E. Adamič napisal pred nekaj leti kamniški »Liri« za njeno petindvajsetletnico. Besedilo je priobčel »Dom in Svet« iz rokopisa zapuščine S. Jenkove. Vsebinska tega speva priča o globoki domovinski ljubezni pesnikov ter je navdušila mahoma tudi skladatelja, da se je lotil besedila ter ga, primerno pevskim zmožnostim naših boljših pevskih društev, uglasbil. Skladba je tridelna. Prvi in zadnji del se glasbeno krijeta, srednji del pa se, kot nekak trio, ponavlja. Prehod iz prvega dela v drugi del bi zamogel nekoliko nagajati, ker je neposreden (iz Es- v H-dur), še bolj pa morda zopetna ponovitev. Stopnjevanje v tempu in dinamiki koncem drugega dela zanima zaradi vedno silnejšega pritiska prvih basov ter konča z unisonom vseh glasov v prvotnem tempu. Konec je kolikor mogoče širok in silen, uprav veličasten. Skladba, peta z istim razumevanjem besedila, s kakršnim ga je uglasbil Adamič, mora učinkovati ognjevito in navduševalno.

Na prošnjo Zaveze je Adamič uglasbil za učiteljski pevski zbor dvoje skladb: moški zbor »Kralj Matjaž« in mešani zbor »Moravska narodna«. Kon-

kjer je deželni šolski svet že leta 1887. razdelil šolo v slovenski in nemški oddelek, toda učitelj za oba razreda je bil do zadnjih let nemški nacionalec, ki je skrbel, da slovenski oddelek hira na korist nemškemu oddelku. Istočasno se je odredilo, da se morete tudi šoli v **Nemški Loki** in **Spodnjem Logu** na Kočevskem razdeliti v dva oddelka. Za to odredbo se danes nihče ne briga, šoli sta le nemški, čeravno je v Nemški Loki 80, v Spodnjem Logu pa celo 169 Slovencev. Tudi v drugih kočevskih krajih so močne slovenske manjšine tako (po štetju slovenskih zapornikov) v Starem Logu 320 Slovencev, v Gotenici 168, v Novih Lazih 328, v Limopolju (Lienfeld) 234, Mali Gori 153, Stari cerkvi 168, Borovcu 127, Mozlju 236, Koprivniku 446, Kočevski reki 159, v Selah 433, v Kočevju samem pa celo 794. Vseh Slovencev je na Kočevskem 4875, čeravno so jih pri uradnem štetju našli le 1325, a vsi slovenski otroci so brez pouka v materinščini. Deželni šolski svet mirno trpi, da polnijo šole nemškega Schulvereina v Brčicah, Lazah, Rodnah itd. večinoma slovenski otroci. Tudi to sodi v poglavje »Obtožujemo vas!«

Se slabše je seveda na **Štajerskem**, posebno pa na **Koroškem**. V štajerskih mestih in deloma tudi v trgih se šolstvo na Slovence prav nič ne ozira, v Celju, Mariboru, Ptuj, Slov. Gradcu, Ormožu, Brežicah, Rogatcu, Konjicah itd. se o manjšinskih šolah za Slovence, ki imajo ponekod dejansko večino, niti govoriti ne more, ker slovenske, oziroma utrakvistične šole so le takozvane okoliške, potisnjene navadno daleč iz mesta ali trga. V mestih, oziroma trgih poznajo le nemško šolstvo. So pa tudi kraji z znatno slovensko manjšino, ki niti za okolico nimajo slovenskega pouka, n. pr. Marenberg, Radgona itd. V radgonsko strogo nemškonacionalno šolo je vsolanih pet velikih prekmurskih, popolnoma slovenskih vasi. — O Koroški je prežalostno govoriti. Nad 100.000 koroških Slovencev ima edino dvorazrednico na Jezerskem s slovenskim učnim jezikom, Slovenske vzporednice so si priborile občine Globasnica, Sele in Šmihelj pri Pliberku, toda tudi v takozvanih slovenskih oddelkih je učiteljstvo ali nemško ali nemško. Zadnja leta so si krajni šolski sveti v Strojni, Št. Danielu in Vogrčah priborili pri najvišjem sodišču pravico za slovenski učni jezik, a pravico imajo le na papirju, ker deželni šolski svet noče poznati razsodbe. Slovenci v Celovcu, Beljaku, Borovljah, Podkloštru, Pliberku, Grebinju, Spodnjem Dravogradu itd. imajo le nemške šole, dočim združuje velikovškimi Slovincem D. C. M. z velikimi žrtvami šolo v Št. Rupertu. Značilno za slovensko brezbriznost je pač dejstvo, da sta trški občini Grebinj in Spodnji Dravograd bili do zadnjih let v slovenskih rokah, a vodilni Slovenci se niso zganili, da bi si bili zagotovili vsaj dvojezični pouk, temveč so šole v obeh trgih za popolnoma slovensko okolico čisto nemške.

Na **Primorskem** skrbi za šolstvo slovenskim manjšinam D. C. M., ki bo imela samo v Trstu prihodnjo jesen že 35 razredov ljudskih šol in 7 otroških vrtcev. Istotako vzdržuje v Gorici poleg »Šol-

skega doma« slovensko šolstvo D. C. M. (Dvorazrednica z otroškim vrtcem na Blancah.) Tudi v Krmini ima D. C. M. dvorazredno ljudsko šolo z otroškim vrtcem. Obe zadnji šoli sta dobili letos pravico javnosti ter je upati, da se breme vzdrževanja zvali z ram družbe na poklicane faktorje. Potrebne manjšinske šole bi bile še v Trziču in Gradiški.

Iz vsega pa je razvidno, da so širši sloji slovenskega ljudstva še vedno premalo poučeni o svojih državljskih in narodnih pravicah, ker bi po zakonu lahko zahtevali šole v svojem materinem jeziku od države in dežel. Toda kjer ni tožnika, ni sodnika. Pouk, kako si priborimo manjšinske šole, nam je temeljito podal dr. Ley Brunčko v svoji knjižici »Vse za šolo!« Slovensko razumništvo naj bi knjižico proučilo in svetovalo svojim rojakom.

Združimo se za napredek in
prosveto Slovanstva!

J. BAČIČ:

Istarski dijak — učitelj.*

Uzeo sam si za zadačo, da u par glavnih poteza prikažem djakovanje našega učiteljskega kandidata te njegovo djelovanje kao mladoga učitelja na kulturnem polju zapuštene nam skoro sasna naše uže domovine sirotice Istre. Tudjinskim elementima poplavljena, politički silno smetana, ekonomski vrlo bijedna mora da sama svojim krvavo zasluženim parama diže škole i ine korisne institucije, kad joj već zakonom zajamčena prava pa i slobodno kretanje na svojoj rodjenoj grudi krute »oni gore«. Na kulturno pole javnoga našega rada u Istri, koje je dosada većim dijelom neizorano, pozvano je najprije učiteljstvo naših pučkih škola. Sinovi našega bijednoga istarskoga seljaka dolaze iz poticaja učitelja svojih na učiteljske, da se ondje kroz 4 godine školske izobrazbe osposobe za učiteljsko zvanje te da tako podju na hvalevrijedan rad u onaj narod, iz koga su izašli stekavši u školi za tu stvar nešto sprema. Ali budući da je mladiću od 16 god još u počecima njegovo razborito i trijezno shvatanje toli važne pripreve za njegov budući život i rad na kulturnom polju širom Istre, to ona silna preopterećenost predmeta školskih koje on već po svojoj naravi, shvatljivoj nestašnosti i lahounnosti, što nije u mladića ništa čudnovata, propušta od dana u dan, pa ne samo to, da bi revno i marljivo prionuo uz školsku knjigu, već on radi te same preopterećenosti njegova duha s obzirom na predmete, koja u njemu ubija svaku volju. Čini ga takvim, da uopće mora zaborati na korisnu lektiru te na proširivanje svoga duševnoga horizonta i u ono malo slobodnoga vremena, koje mu od škole preostaje. Velim, da uz školsku knjigu prijanja teško i kao prisiljen, dok se u slobodno vrijeme ničim ne bavi, prvo, jer to niti skoro ne može zbog množine školskih sati, pa i kad mu se pruži prilika za slobodan rad, smatra to za nepotrebno ne gledajući na budućnost. Ova-

* Govoril na IV. abit. sestanku slov. in hrv. naprednih učiteljskih in učiteljskih v Ljubljani. Uredništvo.

je potoval kot virtuoz po Evropi in Ameriki. Po zaključitvi teh turnej (1850—1874) je bil imenovan profesorjem na konservatoriju v Bruslju. Čez 2 leti je zapustil to mesto in zopet pričel s koncertnim potovanjem. Umril je v Moskvi l. 1880. Kot komponist ima jako častno mesto v svetovni violinski literaturi. Poleg mnogih drugih skladb za violino sta slavnoznanca dva violinska koncerta s spremljevanjem orkestra. **D-molovi koncert**, ki se bo izvajal na Zavezinem koncertu, je lahko umiljiva in melodiozna, iz treh stavkov obstoječa skladba.

Peter Čajkovski, roj. 1840 v Wofkinski, gouvernement Wjatka, je študiral najprej pravoslovje, pozneje pa se je posvetil popolnoma glasbi ter umrl 1893 kot profesor konservatorija v Peterburgu. Prišteva se najdarnejšim in najizobraženejšim novejšim ruskim skladateljem. Njegove skladbe se odlikujejo po pretresljivi melodiki in globoki nežnosti. Znanе so njegove simfonije (zlasti VI.), takisto njegove opere: »Onjegin«, »Pikova dama«, »Mačepa«, »Jolanta«. Komponiral je tudi violinske in klavirske koncerte ter mnogo krasnih samospevov.

Emil Adamič, sedaj c. kr. učitelj v Trstu, je bil rojen 25. decembra 1877. na Dobrovi pri Ljubljani. Z 10. leti je že pel na koro v cerkvi pri sv. Petru v Ljubljani, kjer je bil njegov oče, v Ljubljani sedaj kot v pokoj živeti nadučitelj, organist. Nekaj let je študiral v gimnaziji, potem pa vstopil na učiteljske. Že tam je vodil tam-

glasbi šteje med najboljše (Ecce dolor, — Kralj Matjaž [še v rokopisu]). Novim Akordom je od početka zvest, vztrajen in posebno čislani sotrudnik. O tem bi nam urednik g. dr. G. Krek znal marsikaj povedati! — Napredno učiteljstvo je lahko nanj ponosno, rekoč: »Naš je!«

Oskar Dev, sodnik v Kranju, se bavi že od mladih let z glasbo. Sam navdušen in izvrsten pevec, je znal povsod, kjer je služboval, navdušiti tudi zmožne slovenske pevce in pevke za slovensko pesem ter jih vadih petja, zlasti slovenskih narodnih pesmi, ki jih je mnogo nabral in lepo harmoniziral. (Glej: Sl. nar. pesmi. I. 1906 založil L. Schwentner in: »Koroške slov. nar. pesmi«, izdala GJ Matica. — Ta je izdala tudi že več njegovih ljudskih samospevov (Pastirica. — Kangljica. — Snegulčica) in nekaj zborov, (Hrepenenje. — Tili veter od marja.)

Josip Hatze, nadarjen mlajši hrvaški skladatelj, čigar skladbo »Noč na Uni« za mešan zbor s tenorskim samospevom in spremljevanjem orkestra je izvajalo hrvaško pevsko društvo »Kolo« na koncertu 6. novembra 1909 v Ljubljani. V zagrebškem hrvaškem narodnem gledališču so izvajali 21. marca 1911. njegovo enodejansko opero »Povratek«. Uglasbil je tudi več lepih samospevov. **Fran Marolt**.

mo dolaze i druge nevolje osobne ili ine naravi, koje mu zauopce mladenačku dušu i sasna drugamo zanose. Tako eto prolazi od prilike godina za godinom, dodje i matura, kada se skoro izgubi glavu ne projući česa bi se prije latio, ali prodje i to kako tako, eto ti sada mladoga učiteljskoga abiturijenta, gdje stupa u službu. Kakav će biti njegov rad u školi i izvan nje, ako ne bude već od prvih dana čvrsto prionuo uz knjigu i promatranjem svijeta i njegovih dobrih i zlih strana prosudjivao hladno i mnogostrano te činjenice pa pazio, da nikada ne teče pred rudo u izražavanju svojih misli, što je po tako mladoga čovjeka vrlo neiskusna sasna pogibljno. Kod nas u Istri dolaze mladi učitelji neznam s kojega razloga na novo ustrojene jednorazrednice. Takav kulturni truhbenik pun ideala hoće da bude prorok u domovini, ali većinom se razočara videći, da realnost nije onakva, kakvom ju je on idealno zamišljao. On tako pada od dana u dan u gorčinu i pesimizam, budući da ne pojmi sebe, a ni svoje okoline. Hoće li uspjeti, treba da sam udari novim i boljim putem, pošto prije uvidi da se on mora sam da promijenj, kad se većina ne će. Jedan pada u pogriješke političke naravi, jer ne zna za onu okorjelu konservativnost našega naroda starijih godina, a ni za načine te lijev protiv njega (konservatizma). Drugi opet dolazi radi neznatnih trica u konflikt sa svojim kulturnim drugom (svećenikom), što je izvor raznim novinskim noticama, od česa trpi nitko drugi nego učitelj, koji je u takvim stvarima »naravski« kraćih rukava. Ovamo dolazi i ona velika mana naših istarskih učitelja, koji bi htjeli riješavati one svjetske probleme, što su na dnevnom redu jedino kod ljudi strukovne za to izobrazbe, o čemu mladi učitelj ne može niti da još kao takav sanja. Takvi pojedinci posnema lako upadnu u strančarski fanatizam, taku na sve strane praznu slamu umjesto da se podaju na svoj vlastiti rad, da im ovaj bude što intenzivniji; jedva u kasnijim godinama obično se povuku u svoju duplju ostavljajući svo po strani uvidjevši prije svoju nerazboritost. Kod takvih stvari treći se samo smije i veseli, pa drugo mu i ne preostaje. Imade ih i takvih, koji kao mladi učitelji na svoju veliku pogibelj ne shvaćaju riječi — sloboda, za koju su kao djaci bili silno zagrijani gledajući u svojim profesorima najveće apsolutiste, a ne onakve, kako bi ih i s pravom morali gledati. Takvi učitelji padu na žalost u svojim najljepšim godinama žrtvom te svoje nedoraslosti za tu slobodu. U tom nas uvjerava i naše svakidanje iskustvo.

Sada nam se nameće pitanje, gdje je izvor i postanak tim gorkim posljedicama. Svemu tomu je po mojem mišljenju izvor ponajviše u nedostatku školske izobrazbe, gdje se osim suhoparnih predmeta ne čuje ništa onakva, što bi mlado biće moglo da dovede do moralne jačine i valjanoga karaktera. Pa to je i nemoguće skoro uz onaj učevni materijal, koji valja svladati. Što nije mogla da učini škola, to valja da sami stvorimo počevši od prvoga dana našega službovanja. Škola nam je naime dala samo kratki pregled svega onoga, što moramo da u životu sami nastavimo i upotpunimo, jer da time, što

smo na učiteljsku naučili ne možemo biti valjani učitelji, kakvih je silna potreba kod nas u Istri. Stoga prionimo sada revno uz nauku i praktičnu i teoretičnu, jer ćemo samo sa valjanim znanjem biti pravi branitelji svoje rodne grude, jer formalnost i nadutost je loš karakter vodi samo do vlastite propasti, a i do sramote svoga učit. staleža.

Če hoćeš vzgajati značaje,
moraš biti sam značaj!

FR. ERJAVEC:

Gibanje in stanje slovenskih učiteljskih in učiteljskih v zadnjem letu.*

B. Carneri pravi nekje, da je glavni znak sedanosti brezidealnost. Malo drzna je ta trditve, čeprav je življenje v današnji dobi več ali manj samo divje pehanje za kosom kruha, krčevit boj za eksistenco, boj kapitalizma in proletariata v širjem pomenu besede. To življenje, tako polno mrzle proze, globokih prevar in nizkega prodajanja samega sebe, trga s koščeno in kruto roko ideale iz mladih src, a obenem pa vsaja prav isto življenje tudi nove ideale, sicer ne več sentimentalnih in ovitih v poezijo, ki je v življenju ni, a odgovarjajo pa ti ideali brezobzirnemu realizmu današnjega življenja, ker jih ravno to življenje rodi. Ali naj s prstom pokažem na dokaz?

Če ne bi imeli idealov, bi bila danes ta dvorana prazna, prazna bi bila predvsem vsa jugoslovanska učiteljska in v Avstriji bi bilo 90 % analfabetov, **saj samo idealist more danes biti učitelj**. In tako konstatiram tukaj, ko mi je čast poročati o gibanju in stanju slovenskega učiteljskega naraščaja v zadnjem letu, takoj v začetku, da stopamo v življenje z realnimi ideali v srcu in ker so v naših srcih ideali, globoka vera v življenje, v zmago poštenja in pravičnosti, so ona močna, tiha in ponosna ... in taki nastopamo danes tragično pot slovenskega učitelja.

Preden jo pa nastopimo, smo se zbrali, da podamo bilanco priprave na to pot, da pregledamo svoje vrste in si začrtamo smer, v kateri bomo korakali tudi odslej. —

Milje, v katerem smo bili prisiljeni pripravljati se za svoj poklic, pač pozna večina izmed navzočih. Ne bom torej slikal preperlega in zastarelega našega šolskega sistema, ki nam dá veliko premalo potrebnega in mnogo preveč nepotrebnega in še to brez vsake harmonije. Tega niso krivi profesorji, ne! Oni so nam podali, kar je bilo v danih razmerah mogoče, mnogi celo več in teh se bomo spominjali gotovo s hvaležnostjo vse življenje. Kriva niso tudi ravnateljstva, kriv je sistem, po katerem so nas dresirali in ne vzgajali. —

Po vseh kulturnih državah so že davno temeljito reformirali izobrazbo učiteljstva, predvsem v severnih državah. Odprla se jim je pot na univerzo, na katerih so osnovane posebne pedagoške fakultete, samo pri nas smo še vedno tam, kjer smo bili pred štiridesetimi leti, čeprav ima med tem zaznamovati moderna kultura že velikanski razvoj in uspehe. Pri nas morajo priti vedno šele katastrofe kakor leta 1848, ali pa Kraljevi Gradec, da spoznajo storjene napake in jih vsaj nekoliko popravijo. Kdaj zopet pride potrebna katastrofa, kdaj poleg drugega izgine še sistem, ki pogosto ubija v dijaku vsako ljubezen in smisel za študije, ga navaja v brezsmiselno guljenje ali pa v popolno apatičnost?

V tem miljeju so nas torej pripravljali štiri leta na naš poklic. Povsod in vedno smo pogrešali potrebne in temeljite izobrazbe in širokega obzorja, saj nam ga dosedanja šola ne dá in ne more dati, čeprav potrebuje baš učitelj boj nego kdo drugi temeljite vsestranske naobrazbe. Življenje zahteva danes od človeka mnogo, mnogo več, nego mu dá šola, in to je spoznalo tudi slovensko dijaštvo, in tako se je začel oni pokret, ki ga je orisal že na lanskem III. abiturientskem sestanku tov. Silih. To mnogo obetajoče prerjenje dijaškega življenja se je še prav posebno začelo na slovenskih učiteljskih, in kmalu so se pokazali tudi plodonosni uspehi. Večina učiteljskega naraščaja se je privedla zopet k študijam in izpopolnitvi neharmonične šolske naobrazbe — k samizobrazbi.

* Govoril na IV. abit. sestanku slov. in hrv. naprednih učiteljskih in učiteljskih v Ljubljani. Uredn.

Edina odlika — naša čast!
Značaj nam daje moč in rast!